

gled ga

■ Občasnik Gledališča Koper in Obalnih galerij Piran ■
■ Letnik XVI ■ Številka 1 ■ Januar 2018 ■
■ Brezplačni izvod ■ ISSN 1854-0449 ■

Premiera v Gledališču Koper
Furio Bordon

Zadnje lune

Jana Mali

**Živimo v starajoči se
družbi**

Furio Bordon

Zadnje lune

(Le ultime lune)

Prevajalec	Vanja Pegan
Režiser	Dušan Mlakar
Scenograf	Voranc Kumar
Kostumograf	Alan Hranitelj
Glasbena opremljevalka	Darja Hlavka Godina
Asistentka režije	Renata Vidič
Oblikovalec svetlobe	Jaka Varmuž
Lektorica	Barbara Rogelj

Igralci	
Oče	Boris Cavazza
Mati	Anja Drnovšek
Sin	Rok Matek

Tonski tehnik **Martin Belac**, lučni tehnik **Martin Peca**, šepetalka **Vanja Korenč**.
Rekviziterka in videotehnika **Noemi Zonta**.
Maskerka **Sara Longar**. Vodka tehnike **Milan Percan**, odrski mojster **Franc Kramberšek**,
odrski tehnik **Bojan Kožar**. Garderoberka **Anja Ukovič**.

Premiera
12. januarja 2018 v Gledališču Koper.

Predstava ima odmor.

Sezona 2017/2018
Uprizoritev 5

Boris, bodite iskreni, se počutite stari?
V tem trenutku sploh ne! Energije imam veliko, od kod mi, sprašujejo vsi. Ne vem, od kod prihaja, imam jo in vesel sem, da lahko še vedno delam. Takrat, ko bom začutil, da ne morem več, da gre življenju h koncu, takrat bom samo prosil boga, da me čim prej vzame k sebi in konča mojo življenjsko zgodbo.

V nasprotju z glavnim likom Zadnjih lun se zdi, da vi še vedno verjamete reku, da je starost lepa?
Iz prve roke vam lahko povem, da starost ni lepa. Nisem betežen, vendar se pri mojih letih naučiš vsakodnevno živeti z bolečinami, ki so posledica dveh operacij, nedavnih poškodb, morda le napačnega koraka ali oprijema. Toda ne gre le za fizično bolečino, pozabljanje imen, iskanje predmetov; starost je grda predvsem zato, na tem mestu si bom izposodil repliko Očeta, ki ga igram v predstavi, »ker takrat, ko se postaraš, prenehaš biti srečen, nimaš več načrtov, si izmišljaš prihodnost, ki je ne bo, in se spominjaš preteklosti, ki je več ni«. Ne

visen od drugih? Kaj bo, če me bo treba hraniti, umivati? Vsega tega si ne želim. Če te zadane nenadna smrt, je to prava loterija.

Furio Bordon je za glavni lik Zadnjih lun nekoč dejal, da sta njegova edina možna obramba pred staranjem in smrtjo ironija in modrost. Se vam zdi, da s starostjo res postajamo bolj in bolj ironični?
Res je. S starostjo postajamo bolj samoironični, na svoje življenje se znamo ozreti z nekakšne humorne oddaljenosti, ki se mlajšim od nas, tudi moji ženi, morda ne zdi niti najmanj smešna, mi »starostniki« pa bomo samoironično šalo dobro razumeli.

Na starost lahko gledamo torej tudi s humorjem?
Lahko, toda zimzelene nerodnosti starostnikov, kot so »založena« očala na lastni glavi ali izgubljen avtomobilski ključ, ki sem ga – kako je prišel tja, še danes ne vem – pozneje našel v hladilniku, se nekaterim lahko zdijo smešne, drugim zabavne, včasih pa se za njimi lahko skrivajo tudi prvi znaki demence. Imam ob-

pritekli so sosedje, poklicali Rdeči križ in ga pod pretvezo odpeljali v Idrijo. Šele takrat smo si oddahnili.

Je bila pobuda, da na odru Gledališča Koper uprizorimo Zadnje lune, vaša?
Ja, to je bil moj predlog. Besedila nisem poznal, na enem od obiskov predstav v Italijanski drami na Reki mi ga je v branje priporočil njen nekdanji direktor Sandro Damiani. Nisem se ga trudil poiskati, po letu dni mi ga je Damiani sam poslal. Prebral sem ga, pritegnilo me je, in takrat sem tudi predlagal direktorici gledališča Katji Pegan, da ga uvrsti v program. Strinjala se je, sam sem si lahko izbral režiserja, in začeli smo.

Zakaj ste izbrali prav Dušana Mlakarja?
Ker sva se rodila istega leta in ker je besedilo Dušana – označil ga je za poetičnega – navdušilo.

pomenu besede, poiskati konflikt tudi v odnosu med Očetom in njegovo pokojno ženo (če bi sledili besedilu, bi bil najin odnos popoln, česar pa v realnem življenju ne najdemo pri nobenem paru), poiskati v dialogih med Očetom in Sinom komični trenutek več ... Mislim, da nam je uspelo.

Osnovni konflikt v igri se suče okoli Očetovega odhoda v dom za ostarele. Kako naj razumemo njegovo odločitev: kot znak velikodušnosti, kot nekakšno »prostovoljno izgnanstvo«? Kot pomiritev s starostjo in pripravljenost na smrt?
Njegova odločitev, da stanovanje prepusti sinu, njegovi ženi in vnukoma, ker imajo premalo prostora, je prostovoljna. V nekem trenutku odločitev sicer obžaluje in upa, da mu bo sin vendarle rekel, naj ostane doma, toda zdi se, da sin ne popušča. Zdi se tudi, da oče od vsega začetka sina ne mara, konflikt ni zato le odhod v dom, temveč njun odnos, ki pred očetovim odhodom v dom še enkrat doseže vrh v izmišljeni »šali« o sinovi posvojitvi, ki sina

Michaela Hanekeja o zadnji preizkušnji ljubezni starega para ... Odnos družbe do starosti se je v zadnjih dveh desetletjih spremenil, starostna meja se premika, starejši morajo biti dejavni do pozne starosti. Spomnim se, da so se mi kot fantiču že ljudje pri štiridesetih zdeli zelo stari, starine, in ko sem takrat opazoval svojo nono – imela je 90 let in bila je majhna, posušena ženička –, sem pomislil: A tak postaneš, ko si zelo star? Spomnim se, zasmilila se mi je, razmišljal sem, kako hudo mora biti, ko ostariš. Pozneje sem spraševal mamo, če bomo mi tudi taki. Ja, je rekla, zagotovo, in v breme vsem. Reči hočem le, da mlade fenomen staranja zanima, le da se oni nanj danes odzivajo drugače, kot se je moja generacija.

Ste razmišljali, kako bo uprizoritev sprejelo starejše, staro občinstvo?
Sem. Nekaterim bo morda neprijetno, saj gre za generacijo, ki se bo morala kmalu soočiti s podobno situacijo, odhodom v dom; gledalci srednjih let bodo najbrž zmajevali z glavami,

Smrt je del življenja

Pogovor z igralcem Borisom Cavazzo pred premiero Zadnjih lun

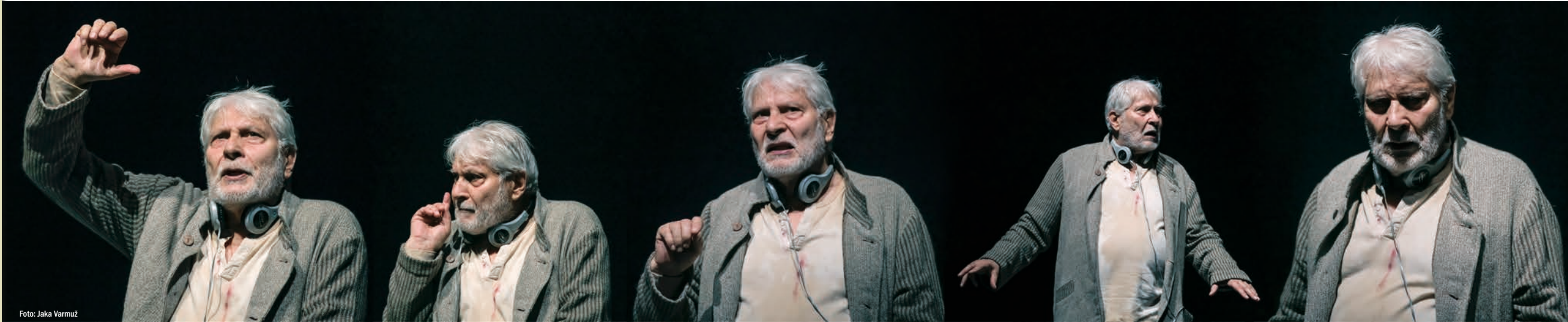

Foto: Jaka Varmuž

smem se pritoževati, kajti če se ozrem okoli sebe, vidim, da so mnogi moji akademijski kolegi, tudi tisti mlajši, v precej slabši koži kot jaz – povoženi od let in bolezni.

Publicistka Manca Košir bi zagotovo tudi takrat, ko starost spremljajo najrazličnejše tegobe, v njej našla nekaj pozitivnega ...
Moja prijateljica Manca, ki si stalno prizadeva dokazovati, da je starost lepa, ima to srečo, da je pri svojih letih zelo zdrava in čila. Bolj kot njen odnos do starosti podpiram njena razmišljanja o smrti, ki izhajajo iz tega, da se vsako življenje enkrat konča in moramo smrt zato sprejeti kot del življenja.

Razmišljate o smrti?
Priznam, veliko razmišljam o smrti, vendar jo odrivam, tako časovno kot filozofsko. Nenehno si dopovedujem: Glej, šel boš, ko bo čas, morda kmalu, morda – upam – čez deset let. Tu se vprašam: Deset let?! Kaj bom počel vsa ta leta? Vidite, želja po dolgi starosti je dvorezen meč; lahko živim še deset let, toda kaj se bo zgodilo, če me bo zapustil spomin? Kaj bo, če bom od-

dobja, ko se ne morem spomniti imen, tega ali onega podatka, a se tolažim z zdravnikovim pojasnilom, da ne gre za demenco, temveč le za starost, pa tudi z besedami igralske kolegice Marijane Brecelj, ki pravi, da nismo kanta za smeti in si nam zato ni treba vsega zapomniti. Kar potrebujem, si zapomnim.

Se Oče proti koncu igre že spogleduje z demenco?
Ne, mislim, da ni dementen, saj še vedno sposoben opazovati okolico, sklepati in razsojati. Zna pa biti hudoben, v odnosu do sina prav crničen in starčevsko »žleht«. Ob študiju predstave sem se večkrat spomnil na svojega nota in njegovo starčevsko zlobo. Kot vsi dementni ljudje, je bil tudi on prepričan, da mu krademo – ne denarja, ampak njegovo mizarско orodje, ki sva ga s teto, ko sva pretaknila vso hišo, našla zašitega v njegovi žimnici. Neka dne, sedeli smo za majhno mizo v njegovi majhni kuhinji, je začel vpiti, me obsojati, da sem mu ukradel orodje, in groziti, da me bo ubil, jaz pa sem, takrat komaj 11-leten, zgrabil električni kuhalnik, ga vrgel vanj in zbežal. Tekel je za menoj s sekiro v roki in mi grozil.

Menite, da mlad režiser igri o staranju in smrti ne bi bil kos, ker ne bi znal »razumeti« starosti?
Percepcija mlajšega režiserja bi bila drugačna, uprizoritev bi najbrž zapeljal v eksperiment, prekuncištvo. Dušan je še vedno pri močeh, a ker tudi njega pestijo starostne in zdravstvene tegobe, sem se najprej zbal, da bi lahko bila ta režija zanj tudi boleča. Prepričal me je o nasprotnem in na vajah sva – tudi zaradi že omenjene samoironije – uživala oba.

Ste si morda na spletu ogledali posnetek katere od znanih uprizoritev Zadnjih lun? Morda posnetek s prvim in najbolj znanim interpretom Očeta, Marcellom Mastroiannijem?
Ogledal sem si kar nekaj posnetkov predstav, toda vse uprizoritve so mi delovale zaprašeno, preveč zvesto so sledile besedilu. Ogledal sem si tudi posnetek z Mastroiannijem ... Njegovo podajanje vloge je preveč linearno, opazi se, da je bil predvsem filmski igralec, da ni igral v gledališču, njegova pripoved je ležerna od začetka do konca predstave in ob gledanju se človek zlahka začne dolgočasiti. Mi smo zato poskušali besedilo »dramatizirati« v najboljšem

še zadnjič vrže iz tira do te mere, da začne spet jecljati. V tem trenutku spoznamo, da je Oče, sicer univerzitetni profesor književnosti, le zloben starec, ki se je kljub prostovoljni odločitvi za odhod še zadnjič odločil znesti nad sinom. Gre za nekakšno ambivalenco, hkratnost želje, da odide in da ostane doma. To lahko razumem, manj jasno pa je, zakaj mora Oče to Sinu sporočati v obliki psihičnega trpinčenja. Čudna figura je, čuden starec. V njem je tudi nekaj Georgea iz Albeejeve *Kdo se boji Virginije Woolf?*.

Klasična dramatika je starce prikazovala kot modrece, klasična komedija kot skopuhe ali pohotneže, pri Shakespeareu kot kralje, ki se odločajo, kako razdeliti kraljestvo ... Starost in staranje, čeprav univerzalni temi, dramskih peres nikoli nista zanimala, vsaj do zdaj, se zdi?
Še bolj kot dramatika v zadnjem desetletju starost in staranje ter smrt tematizira film, tudi slovenski. Spomnite se na film Matevža Luzarja *Srečen za umret*, v katerem se glavna protagonista spoznata na urah računalništva v domu za ostarele in se zaljubita, ali pa film *Ljubezen*

češ, to nas čaka v življenju; mladim bo morda – iz radovednosti – zanimivo gledati starca ...

Marcello Mastroianni je vedno poudarjal, da mora igralec do lika vzpostaviti distanco, nekakšno vrzel, ki igralcu nenehno omogoča zavedanje, da lik le igra, prav pri Zadnjih lunah pa je priznal, da te vrzeli do lika ni znal vzpostaviti. Kako ste k vlogi pristopili vi?
Pošteno povedano – z likom Očeta si nisva niti najmanj podobna, v njem le težko najdem sebe, in predvsem se ne počutim tako star. Mastroianni se je z likom lažje poistovetil, moral je slutiti, da so mu dnevi škrti, da ne bo več dolgo živel. *Zadnje lune* so bile zanj v resnici nekakšno slovo, njegovo poslovilno dejanje. Upam, da zame ne bodo, četudi kdaj pa kdaj pomislim, da je nekaj na tem.

Ste vraževerni?
Nikoli nisem bil, sem pa postal, ko smo začeli s študijem tega dela, in tega občutka vraževernosti se moram čim prej znebiti.

■ **Miha L. Trefalt**

Zadnje lune in Furio Bordon

Marcello Mastroianni (1924–1996)
v svoji poslednji gledališki vlogi v *Zadnjih lunah*
leta 1996.

Igro *Zadnje lune* je tržaški pisatelj in dramatik Furio Bordon napisal leta 1992 in bil zanjo leto pozneje tudi prejel nagrado I. D. I., ki jo za najboljšo dramsko noviteto vsakoletno podeljuje Inštitut za italijansko dramatiko. Krstno je bila uprizorjena 10. novembra 1995 v gledališču Carlo Goldoni v Benetkah, v režiji tedanjega vodje gledališča Giulia Bosettija. Igro so do danes prevedli v dvajset jezikov, prejela je vrsto nagrad, med njimi nagrado kritikov za najboljšo uprizoritev leta 2003 v Bruslju.

Sloves *Zadnjih lun* je v svet ponesel tudi prvi interpret osrednje vloge, priljubljeni italijanski filmski igralec Marcello Mastroianni, ki se je bil zaradi vloge Očeta v *Zadnjih lunah* pripravljen odpovedati vlogi Casanove, ki so mu jo ponujali v Parizu. Toda le mesec dni po krstni izvedbi so morali uprizoritev zaradi njegovega slabega zdravstvenega stanja začasno umakniti z repertoarja. Konec februarja 1996 je Mastroianni debitiral v Bologni ter kljub težki bolezni *Zadnje lune* odigraval (in živel) do konca svojih moči. Po predstavah v Benetkah, Bologni, mestecih v Benečiji, Emiliji-Romanji in Lombardiji ter Milanu in Genovi je zadnjo predstavo odigral novembra 1996 v Neaplju. Čeprav je Mastroianni v spominu mnogih ostal zapisan kot »eden in edini«, se je v tej vlogi do danes preizkusila le peščica italijanskih igralcev; med njimi velja omeniti vsaj dva: Gastonea Moschina (1998) in danes 97-letnega Gianrica Tedeschija, ki je Očeta igral kar deset zaporednih sezon (2000–2010). V slovenskem jeziku so *Zadnje lune* doslej zaživele le enkrat: v prevodu Tite Simoniti in v režiji Adrijana Rustje, ki je nastopil tudi v vlogi Očeta in z njo zaznamoval več kot 40-letno ustvarjanje, so jih v sezoni 2003/04 uprizorili na odru Slovenskega stalnega gledališča v Trstu.

Avtor *Zadnjih lun* Furio Bordon (1943) je rojen Tržačan. Diplomiral je iz prava, kratko deloval kot nižji odvetnik ter se pri petindvajsetih odločil izključno za pisateljstvo in režijsko delo. Prvo televizijsko igro *Scherzoso ma non troppo*, ki jo je posnela in predvajala Italijanska nacionalna televizija, je napisal pri dvajsetih, leto pozneje prvo dramsko besedilo *Canto e contro canto*, ki so ga uprizorili v tržaškem Stalnem gledališču Furlanije-Juljske krajine. Danes piše za gledališče, televizijo in radio.

Ob dramskih besedilih je Bordon tudi soavtor antologije *Il teatro sloveno*, ki jo je zasnoval skupaj z Josipom Tavčarjem in Jožetom Koruzo (1975), in avtor štirih romanov: romana *Giochi di mano* (1974), nominiranega za nagrade L'Inedito, Viareggio in Sila, romana *Il canto dell'orco* (1985), nominiranega za nagrado Dessi, ter romanov *Il favorito degli dei* (1998) in *La città scura* (1994). Leta 2016 je izšlo njegovo zadnje delo *Stanze di famiglia*.

Kot scenarist je sodeloval z režiserjem Valeriem Žurlinijem ter producenti Francom Cristaldijem, Carlom Pontijem in Goffredom Lombardom.

Bordon je ob pisanju za gledališče in režiserskem delu bil tudi umetniški vodja gledališč (od 1988 do 1992 direktor gledališča Rossetti v Trstu) in festivalov (tudi festivala Mittelfest v Čedadu). ■ *M. L. T.*

Prvič v Gledališču Koper

Vanja Pegan

Kot prevajalec dramskega besedila se književnik Vanja Pegan predstavlja prvič. Pravi, da je bilo prevajanje tako tenkočutnega besedila, kot so *Zadnje lune*, potapljanje v človeka, zgodbo, odnose. Sprva kot bralec in pozneje kot prevajalec se je z velikim veseljem in pozornostjo poglabljal v številne registre pričujočega dela in jih poskušal dosledno transponirati v svoj materni jezik.

Sicer pa je Vanja Pegan že sodeloval z gledališči. V mladih letih je napisal kar nekaj avtorske scenске glasbe za različna gledališča (MGL, Glej, CD Ljubljana, PDG, gledališče HELIOS idr.). Po dveh njegovih literarnih predlogah sta nastali plesni predstavi (*Trije oslički in kozica Rozica*, 2002, ter *Lučka in najlepše darilo*, 2004). Njegov literarni opus pa obsega še tri knjige za otroke, tri zbirke kratkih zgodb (*Kopanje mornarjev v topli vodi*, 2003, *Nebo davnega poletja*, 2007, in *Štiri morske milje*, 2012) ter štiri romane (*Čoln*, 2005, *Pisatelj, Adam in pilot*, 2006, *Potovanje na začetek poti*, 2009, ter *Svetilnik*, 2015). Lani je izšla tudi njegova prva zbirka poezije *Vsaj za pesem odmaknjen od tega sveta*, ki je v istem letu doživela ponatis. ■

Darja Hlavka Godina

Foto: Karpo Godina

Umetnostna zgodovinarica, etnologinja in diplomirana flavtistka. Že v času študija je kot glasbena urednica, glasbena oblikovalka, glasbena vodja, skladateljica in flavtistka sodelovala s Hrvaškim radiem in televizijo, v zgodnjih osemdesetih pa je kot glasbenica flavtistka začela sodelovati z gledališči v Zagrebu, Ljubljani in Dubrovniku. Po selitvi iz Zagreba v Ljubljano (1994) je ustvarjala v gledališču in kot glasbena oblikovalka sodelovala pri uprizoritvah skoraj vseh slovenskih gledališč (Drama SNG Ljubljana, MGL, LGL, Cankarjev dom, Drama SNG Maribor, SLG Celje, PG Kranj, SNG Nova Gorica), pri neinstitucionalnih projektih, vedno bolj pa se je uveljavljala tudi kot glasbena oblikovalka pri dokumentarnih filmih.

Zadnje desetletje je kot glasbena oblikovalka zaposlena v Igranem programu Radia Slovenija. Številne radijske igre, pri katerih je sodelovala, so bile predstavljene in nagrajene na najodličnejših festivalih v tujini (Prix Europa, Prix Italija, Prix Ex Aequo, Prix Marulić). Za svoje delo je kar trikrat prejela priznanje RTV Slovenija. ■

v preteklosti vezano na dom in družino, je danes vezano na posebno ustanovo – poročnišnico. Večji del mladosti poteka v različnih ustanovah: v vrtcu, osnovni šoli, srednji šoli, na fakulteti. Najbolj dejaven in produktiven del življenja preživimo v ustanovah, v katerih smo zaposleni. V starosti pa se soočimo z drugimi ustanovami, predvsem z bolnišnicami in domovi za stare. Glede na to, da se življenjska doba podaljšuje in da živimo vedno dlje, je ne navadno, da bi morali starost, ki kronološko lahko traja 30, 40 ali več let, preživeti v ustanovah. Sodobne smernice oskrbe za stare ljudi gredo v smeri razvijanja različnih oblik skupnostne pomoči, od pomoči na domu, do oskrbovanih stanovanj, bivalnih skupnosti za stare ljudi ipd. Za tiste stare ljudi, ki potrebujejo najzahtevnejšo pomoč drugih, pa je v sodobnih državah organizirano institucionalno varstvo, ki zagotavlja pomoč 5 % starejših od 65 let.

Institucionalno varstvo starih ljudi

Čeprav obstajajo v svetu poleg domov za stare tudi druge oblike pomoči starim ljudem, je za Slovenijo značilna izrazito institucionalna usmeritev. Konec leta 2016 je bilo pri nas 100 domov, v katerih je bilo na voljo 20.602 mest. Za starejše od 65 let zagotavljamo 5 % vključenost v institucionalno varstvo, kar nas po urejenosti institucionalne oskrbe za starejše prebivalstvo uvršča v sam vrh Evropske unije. Dejansko pa so na lokalni ravni, med občinami, pomembne razlike. V manjših občinah, ki so pretežno ruralne, gospodarsko slabše razvite

veliko potrpežljivosti in spodbude, pri čemer je komunikacija zaposlenih ključna. Obenem potrebujejo podporo sorodnikov, ki kljub odhodu družinskega člana v dom, v skrb za njega ostajajo nenadomestljivi. Institucijo oz. ustanovo sicer ustvarjajo posamezniki, toda kljub temu ni prilagojena posameznikovi osebnosti. Ustanova je prostor, kjer se srečujejo tujci, ki si morajo deliti skupne prostore, dejavnosti, osebe, čas. Kadar so temu dodane še razlike v zdravstvenem stanju stanovalcev, je kompleksnost medsebojnih odnosov še večja. Tega se zaveda tudi Oče v *Zadnjih lunah*. Zdi se, da

v ustanovo, sorodniki ohranjajo svojo vlogo – mati v domu ostaja mati, oče ohranja vlogo očeta in sin je še vedno sin, hči pa hči. Naslednji pomemben člen socialnega omrežja starega človeka je osebje doma. Čeprav stanovalci z osebjem niso v tako intimnem in poglobljenem odnosu, kot so s sorodniki, jih star človek potrebuje, da se zateče k njim po pomoč.

Odhod v dom je več kot zgolj preselitev

Oče se zaveda, da se ne seli iz enega doma v drugega. Zaveda se, da odhaja v ustanovo,

Foto: Jaka Varmuž

Živimo v starajoči se družbi

in imajo nižjo kakovost življenja, institucionalna oskrba ni zagotovljena. Tam, kjer je zagotovljena, pa je na prosto mesto treba čakati. Dogaja se tudi, da morajo stari ljudje zapustiti občino stalnega prebivališča in uporabljati institucionalno oskrbo v drugih občinah, kar je sicer njihova pravica, imajo pa tovrstne preselitve številne pomanjkljivosti. Stari ljudje so namreč prisiljeni zapustiti občino stalnega prebivališča, da bi lahko uporabili institucionalno oskrbo, kar poslabšuje kakovost njihovega življenja in zmanjša možnost ohranjanja medsebojnih stikov. S tem se namreč zmanjšajo v skupnosti ustvarjeni medosebni odnosi (z družino, prijatelji in sosedi) ter ohranjanje in ustvarjanje občutka povezanosti v skupnosti.

Domovi z institucionalnim načinom delovanja in pravili življenja vplivajo na ljudi večplastno, celostno in zajemajo pravzaprav vsa področja človekovega delovanja. Obenem pa ljudje vstopajo v domove z že oblikovanimi osebnostnimi značilnostmi, določenim znanjem, sposobnostmi in navadami. Vsak posameznik vstopa v dom s posebnim in edinstvenim delom samega sebe, ki je različen od pravil in zapovedi ustanove. Opisanim dejavnikom je podrejena in od njih odvisna tudi komunikacija med vsemi udeleženi, ki ustvarjajo življenje v domu za stare. Za uspešno komunikacijo potrebujemo pogoje za medsebojni dialog, usklajevanje pričakovanj, želja in potreb vseh udeležencev, kar zlasti od zaposlenih zahteva znanje za ustvarjanje varnega okolja, v katerem prevladujeta zaupanje in medsebojno spoštovanje. Slednje je za stanovalce domov še posej pomembno, saj v domove pogosto vstopajo močno ranljivi. Potrebujejo

prav zato zavzame precej zadržano držo do tega, kako bo živel v ustanovi.

Star človek, ki živi v domu, potrebuje socialno omrežje ljudi, iz katerega črpa socialno oporo tako, da se z njimi poveže in ohranja stike. Najpomembnejši med njimi so ožji sorodniki (otroci, partnerji, vnuki). Kljub odhodu

iz katere se ne bo več vrnil domov. Zaveda se tudi, da se njegovo življenje izteka, zato se rad spominja prijetnih trenutkov preteklih let. Zatekanje v preteklost mu daje moč in pogum za tako pomemben korak, kot je preselitev v dom za stare ljudi. Na takšni preizkušnji so stari ljudje vedno, ko je odhod v dom neiz-

Foto: Jaka Varmuž

giben. Če razumemo odhod v ustanovo zgolj kot preselitev iz domačega okolja v ustanovo, je preselitev pozitivna, kadar je neprisiljena, prostovoljna in usklajena s pričakovanji posameznika. Negativni pridih ji dodaja pomembna opazka stanovalcev, da je dom za stare njihova zadnja sprememba življenjskega prostora. Stanovalci ob prihodu v dom pridobijo oskrbo, ki jo zagotavlja ustanova, lahko razvijajo dejavnosti, ki jih veselijo in za katere prej niso imeli časa, vendar v okviru, ki ga določi ustanova. Red in način življenja, ki ga določa ustanova, stanovalcem onemogoča doživljanje občutka pomembnosti, ker se večkrat zdi, da jih delavci ne obravnavajo resno, dovolj zavzeto, nimajo časa, da bi jim prislunili, jih slišali in videli. Velika izguba za vsakega posameznika je tudi to, da je na stara leta iztrgan iz domačega okolja, ki ga je bil vajen, ga imel rad in ga je cenil; prilagoditi pa se mora novemu okolju, ki mu je pogosto tuje.

Prehod v nov, institucionalni način življenja je sprememba tako za starega človeka kot za njegove sorodnike. Vsi potrebujejo podporo pri premagovanju stresnih situacij. Prepletenost odnosov med stanovalci, osebjem doma in sorodniki je neizogibna in zahteva tesno medsebojno sodelovanje. Tudi vloga sorodnikov je pomembna,

Foto: Jaka Varmuž

čep rav jo ustanova prilagaja svojim zahtevam delovanja. Prispevek sorodnikov je pomemben tudi zato, ker stanovalci zaradi bolezn pogosto ne morejo izraziti svojih potreb, želja in interesov. Sorodniki v odnosu do osebe in ustanove nastopajo v vlogi zagovornikov. Stanovalci jih potrebujejo, pa tudi zaposleni v domu.

Pričakovanja stanovalcev glede življenja v domu so odvisna od subjektivnega sveta posameznika, na katerega vplivajo tudi družbena pričakovanja glede starosti. Stari ljudje oblikujejo odnos do ustanove že pred vstopom v dom. Oblikujejo ga na podlagi družbeno predpisane vloge ustanove in lastnih izkušenj z institucionalno obliko bivanja. Številne študije so pokazale, da je tudi v domovih za stare veliko diskriminacije starih ljudi in posledično zaničljivega obravnavanja starih ljudi, ki ga opazimo v družbi.

Izkušnje vsakega posameznika z življenjem v domu so odvisne od številnih osebnih dejavnikov, precej pa tudi od koncepta dela ustanove. Preveč kontrolirana in zaščitniško usmerjena ideologija ustanove pri stanovalcih zbujajo strah, nemoč, jih utiša in podpira neodločno držo. Poudarjanje individualnosti pri stanovalcih krepi samostojnost, avtonomnost in prevzemanje odgovornosti. Usposablja jih za sprejemanje vsakodnevnih odločitev in dolgoročnih ciljev. Gre za proces krepitve, v katerem je stanovalcem podeljena moč za odločanje o svojem življenju. Obenem pa je s tem nekoliko zmanjšana moč predstavnikov ustanove.

Življenje v ustanovi zahteva kompromise, saj je posameznik le delček velike organizacije. V takem okolju prevladujejo potrebe skupine in interesi organizacije, zato je občutek pravega, prvotnega doma nedosegljiv in povsem abstrakten pojem. Občutka prvotnega doma ne moremo doseči niti z boljšim bivalnim standardom, večjim številom enoposteljnih sob, upoštevanjem zasebnosti in mnenj uporabnikov ustanove. Lahko pa zagotovimo prijazno okolje, v katerem je star človek spoštovanja vreden in temu primerno oskrbovan. Naj bodo zatorej Očetove zadnje lune čim boljše in spokojne!

■ *Izr. prof. dr. Jana Mali, Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani*

50 ponovitev mjuzikla Trač

Foto: Peter Giodani / MGL

Trenutno naša najuspešnejša, pa tudi pri gledalcih najbolj zaželena in vedno razprodana koprodukcijska uprizoritev Gledališča Koper in Mestnega gledališča ljubljanskega, mjuzikel *Trač*, navdihnjen z eno najslavnejših komedij Williama Shakespeara *Mnogo hrupa za nič*, ki ga je Gašper Tič ustvaril v sodelovanju z Davorjem Hercegom, je **na silvestrski večer dočakal svojo 50. izvedbo**. Od premiere na odru MGL konec februarja lani si je mjuzikal ogledalo **16.249** gledalcev v Ljubljani, Kopru, Murski Soboti in v Špas teatru v Mengšu. ■

Borisu Cavazzi nagrada bert za življenjsko delo

Konec novembra so igralcu Borisu Cavazzi na slovesnosti v ljubljanski Kinoteki podelili nagrado bert, ki jo Društvo slovenskih režiserjev podeljuje slovenskim igralkam in igralcem za življenjsko delo na področju filmske igre. V utemeljitvi so poudarili igralčevo »neverjetno senzibilnost, s katero blesti na platnu«, in zapisali, da je Cavazza postal »naš filmski maček – kot Belmondo, a boljši igralec; kot Brando, a bolj zdrave pameti; kot Steve McQueen, a ni bil ne junak ne antijunak, predvsem pa sam o sebi nikoli ni govoril v presežnikih in naučenih frazah«.

Boris Cavazza, ki je v svoji igralski karieri nastopil v več kot sedemdesetih filmskih in televizijskih vlogah in napisal scenarije za štiri celovečerne filme, je lani na 8. Festivalu evropskega in mediteranskega filma (FEMF) prejel tudi nagrado za igralski prispevek k slovenskemu filmu, leto poprej pa priznanje za visoke dosežke v filmski umetnosti na 12. Mednarodnem filmskem festivalu AsterFest v Strumici.

Čestitamo! ■

Foto: Peter Uhan / SNG Drama Ljubljana

Brundagrrrrrom! krstno na našem odru

Sredi lanskega decembra smo v Gledališču Koper krstno uprizorili igrigo za otroke *Brundagrrrrrom!*, v kateri je njena avtorica Tamara Matevc spregovorila tudi o tem, da se nekaterih stvari – tako kot na primer pospravljanja – lahko naučimo in da stvari niso tako nemogoče, kot se zde na prvi pogled. Uprizoritev je režiral Jaka Ivanc. V vlogah deklice in medveda Milka sta nastopila Tjaša Hrovat in Luka Cimprič. Po premieri so se vsi ustvarjalci predstave – za spomin in ker tako veli tradicija – ob vzkliku Brundagrrrrrom! fotografirali s torto. ■

Foto: arhiv Gledališča Koper

Iz gledališkega spomina (3)

Tramvaj Poželenje (2007)

Foto: Radovan Čok

Ker je vsaka gledališka predstava nepovnljiva in zato minljiva in se v naš »gledališki« spomin največkrat zapiše kot trenutek, ko se nas je dogajanje na odru dotaknilo, nas pretreslo ali nasmejalo, smo se odločili, da vas spomnimo na nekatere starejše uprizoritve našega gledališča, za katere smo prepričani, da jih ne smemo predati pozabi.

Tokrat smo izbrali Williamsovo dramo *Tramvaj Poželenje*, ki je s koprsko uprizoritevjo na slovenskih profesionalnih gledaliških odrih zaživel šestič. V nasprotju s starejšimi uprizoritvami, ki so na oder zvesto postavljale vse dramske like *Tramvaja Poželenje*, je bila koprška postavitev v režiji Borisa Cavazze igralsko »okrnjena«. Dramo o zapiti potomki južnoameriških bogatašev, ki se zateče v hišo svoje sestre in njenega grobega moža, je režiser namreč zgostil do jedra: ducat nastopajočih je skrčil v dobro uigran kvartet in obdržal zlasti prizore, v katerih konflikt bodisi brbota pod površjem ali pa nezadržno bruhaj vsenaokrog. »Poseg se je v glavnem obnesel,« je zapisal kritik Primorskih novic Andraž Gombač, »saj je divji pinkponk med protagonistoma tako postal znatno čistejši in silovitejši.«

Seveda so kritiki največ besed namenili »plesu mačke in miši«, v katerem sta se izvrstno ujela Nataša Matjašec Rošker in Sebastian Cavazza. Že omenjeni krtik je zapisal: »Slednji je z natančno preštudiranimi replikami, nemalokrat izrečenimi s strupeno zajedljivostjo in mestoma pospremljenimi z vsekakor nadvse možatim podiranjem kupčka, utelesil bestialnega roboteža, medtem ko je Nataša Matjašec ustvarila presunljiv in zelo kompleksen psihološki portret razrvane, kot steklo krhke ženske, ki se zaveda, da je dni njenih lepšaj polovica že minila, a se pred nelepim svetom vztrajno zateka v zavetje brezdanjih fantazem.«

Predstavo smo v dveh sezonah odigrali le 26-krat. Glede na zapis Ifigenije Simonović (*Tajnica*), ki pravi, da ji je ta predstava »zbudila popolno zaupanje v gledališko umetnost, spoštovanje do igralskega poklica in občudovanje slovenskih igralcev«, bi jo morali vsaj še dvakrat več. ■

»Kar nekaj let pred koprsko uprizoritevjo *Tramvaja Poželenje* se je v mojem življenju zgodil trenutek, v katerem je vse obstalo na kocki, na robu, na tankem ledu, na meji ... ko se mi ni samo zdelo, ampak se mi je dejansko zgodilo, da je gledališka srenja dvignila roke nad mano: preveč problematična, nezanesljiva, neodgovorna, nepredvidljiva ... bilo me je strah, polaščal se me je brezup in bila sam popolnoma sama. In ko sem od vse stiske omotično bingljala nad prepadom propada je prišel Boris in me določil – ne mi ponudil, ampak me določil in se odločil, da tvega za mano v vlogi Marije v predstavi *Ali Bog laja* na malem odru ljubljanske Drame. Velikokrat sem ga gledala in videvala na odru, na akademiji ali v mestu, vendar se nikoli nisva pogovarjala ali prijateljevala ... zelo znani neznanec, karizmatični človek, enigmatični moški, igralec legenda, nesebično predan in angažiran profesor igre, Mojster, ki je v najbolj ključnem trenutku moje igralske usode edini verjel vame, zaradi katerega sem se pobrala, preskočila mejo, preletela propad, obula drsalke in vrgla kocko na igralno mizo. Imela sem srečo, da je

Foto: Radovan Čok

z mano tvegat še enkrat, v *Tramvaju Poželenje*, v tej tako neskončno žalostni, krhki, nori in prelepi predstavi strasti in usod. In če si kaj želim, si želim, da bi jo še kdaj zaigrali, in zelo si želim, da bi se, dragi Boris, lahko s tabo srečala na odru. Zdaj si že upam in še upam!« ■ *Nataša Matjašec Rošker*

Foto: Radovan Čok

»Od premiere predstave *Tramvaj Poželenje* mineva že deset let. Spomini seveda niso več sveži, pa vendar bodo za vedno ostali lepi. Sodelovanje z Borisom in Damijanom, z Natašo, Mojco, Gregorjem in Branetom. Neskončni pogovori z Matjažem in ekipo, ko smo že končali z vajo, pa smo vseeno še naprej grizli, gnetli, raziskovali Williamsov tekst in ga skušali še bolj ponotranjiti, razplastiti in oživetiti. Intenzivne vaje, zaplet s pošiljko napačnih krožnikov tik pred premiero in njeno skorajšnjo odpovedjo, zaradi več kot petdesetih šivov na moji desnici. *Tramvaj* je za vsakega igralca neizmeren izziv in užitek. Moderna klasika. Kowalski, Stella, Blanche in Mitch. Spomin se neizbežno prepleta s podobami Kazanovega filma z Vivien Leigh, Marlonom Brandom, Kim Hunter in Karlom Maldnom v glavnih vlogah. Vsakič znova, ko pomislim, katero od starih predstav bi še kdaj igral, je *Tramvaj Poželenje* vedno med prvimi tremi. Neizmerna čast in privilegij je bil, da je Boris vlogo Kowalskega zaupal meni. Čisti igralski užitek! Lepa predstava. Lepi spomini.« ■ *Sebastian Cavazza*

Sodelovanje na festivalih

- **6. festival gledaliških predstav za mularijo Pri svetilniku**, Koper
Primož Suhodolčan: *Živalske novice* (5 predstav)
Jaka Ivanc: *Mali medo* (7 predstav)
Katja Pegan in ustvarjalci predstave: *Gledališka vaja* (3 predstave)
Vanja Korenč, Renata Vidič, Gregor Geč: *Loli, Boli in svet, poln čudes* (4 predstave)
Tamara Matevc: *Grozni Gašper*
- **24. Primorski poletni festival**
Carlo Goldoni – Predrag Lucić: *Barufe* (3 predstave)
Gašper Tič: *Trio*
Marc Camoletti – Michael Niavarani: *(Totalno) katastrofalna večerja*

Gostovanja v zamejstvu

- **Slovensko stalno gledališče, Trst** (Italija)
Gašper Tič: *Trio*
Urška Taufer: *Kako osvojiti fanta* (4 simpl koraki)
- **Kulturni center Lojze Bratuž, Gorica** (Italija)
Gašper Tič: *Trio*
Primož Suhodolčan: *Živalske novice* (2 predstavi)

Gostovanja v tujini

- **Kamerni teatar 55, Sarajevo** (Bosna in Hercegovina)
Predrag Lucić: *Alan Ford / Vrnitev odpisanih* (8 predstav)
- **INK – Gradsko kazališče Pula** (Hrvaška)
Predrag Lucić: *Alan Ford / Vrnitev odpisanih*
- **Narodno pozorišče Sombor** (Srbija)
Robert Harling: *Jeklene magnolije*
- **Novosadsko pozorišče** (Srbija)
Robert Harling: *Jeklene magnolije*
Predrag Lucić: *Alan Ford / Vrnitev odpisanih*
- **Bitef teatar, Beograd** (Srbija)
Predrag Lucić: *Alan Ford / Vrnitev odpisanih*

PREDSTAVE	število predstav			število obiskovalcev		
	doma	na gost.	skupaj	doma	na gost.	skupaj
Premierne uprizoritve						
Živalske novice	10	7	17	2.095	2.057	4.152
Loli, Boli in svet, poln čudes	6	1	7	1.067	70	1.222
Jeklene magnolije	5	11	16	1.094	2.362	3.456
Vihar	5	3	8	804	385	1.189
Pesmica za dedka Mraza	4	/	4	474	0	474
Trač ali Mnogo hrupa za nič	/	30	30	/	9.611	9.611
(Totalno) katastrofalna večerja	8	4	12	1.668	999	2.667
Alamut	5	/	5	394	/	394
Barufe (predpremierno)	1	2	3	217	500	717
Skupaj	44	58	102	7.813	15.984	23.797
Ponovitve						
Modro pišče	1	/	1	121	/	121
Mali medo	5	7	12	424	1.554	1978
Grozni Gašper	2	2	4	445	324	769
Skok v pravljico	4	/	4	110	/	110
Gledališka vaja	3	/	3	728	/	728
Kako osvojiti fanta	/	4	4	/	926	926
Kdo se boji Virginije Woolf?	/	1	1	/	293	293
Pašjon	/	28	28	/	8.527	8.527
Živci	1	2	3	280	385	665
Trio	2	29	31	427	7.176	7.603
Loli, Boli in svet, poln čudes II	1	/	1	85	/	85
Alan Ford / Vrnitev odpisanih	3	12	15	711	2.242	2.953
Skupaj	22	85	107	3.331	21.427	24.758
Skupaj	66	143	209	11.144	37.411	48.555

Tuja gledališča v Gledališču Koper

- **Italijanska drama HNK Ivana pl. Zajca, Reka** (Hrvaška), **Teatro Stabile del Friuli Venezia Giulia il Rossetti, Trst** (Italija)
Avtorji Istre in Julijske krajine: *Racconti di costa e di mare*
- **ŽfinMalta Dance Ensemble** (Malta)
Home
- **Teatro Blu, Cadegliano** (Italija)
Silvia Priori, Roberto Gerbolès: *Giulietta e Romeo*

- **Kamerni teatar 55, Sarajevo** (Bosna in Hercegovina)
Predrag Lucić: *Alan Ford / Vrnitev odpisanih* (3 predstave)
- **Italijanska drama HNK Ivana pl. Zajca, Reka** (Hrvaška)
Giorgio Amodeo: *Attenti al lupo ovvero Cap-puccetto Rosso* (2 predstavi)
- **Portal komunikacije, Zagreb** (Hrvaška)
Peđa Šušakčević: *Črnogorec v postelji*

■ Zbrala Mojca Obrstar in M. L. T.

SVETILNIK

Februar 2018 – 10 let kulturnega občasnika za mlade zanesenjake

Gledališče Koper, Pokrajinski muzej Koper, Pokrajinski arhiv Koper,
Comunità degli Italiani "Giuseppe Tartini" Pirano,
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper

Gledga ■ Občasnik Gledališča Koper in Obalnih galerij Piran ■ Letnik XVI, številka 1 ■ Izdajajo Gledališče Koper in Obalne galerije Piran ■ Za izdajatelje Katja Pegan in Jelka Pečar ■ Uredništvo Tatjana Sirk, Miha L. Trefalt (odgovorni urednik) ■ Lektorica Alenka Juvan ■ Obdelava slik Vek Koper, Marica Peterlin ■ Tisk Tiskarna Vek Koper ■ Naklada 1.500 izvodov ■ Koper, januar 2018 ■ Izid občasnika Gledališča Koper in Obalnih galerij Piran so omogočili Ministrstvo za kulturo RS, MO Koper in Občina Piran ■ Na naslovnici: prizor iz predstave *Zadnje lune Furia Bordona* v produkciji Gledališča Koper (foto: Jaka Varmuž)

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTUROMESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA